

Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми : матеріали Дев'ятої всеукр. наук.-практ. конф. (Суми, 5—6 червня 2013 р.) / уклад.: О. Г. Ткаченко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 116 с.

Journalism Education in Sumy Region: gains and challenges : materials of the Eighth Ukrainian Scientific and Practical Conference (Sumy, 5—6 June 2013) / compiled by O. Tkachenko. — Sumy : Sumy State University, 2013. – 116 p.

Садовнікова О.П.,
канд. пед. н., доцент
Рибалка К.,
група ЖТм-21

ПРАВОСЛАВНИЙ МОЛОДІЖНИЙ ЖУРНАЛ «ОТРОК. UA»: ТИПОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ

У статті розглянуто основні типологічні ознаки журналу «Отрок. ua», які засвідчують його приналежність до православної релігійної преси; з'ясовано, що основну увагу редакція журналу й авторський колектив зосереджують на вихованні молоді особистості на засадах християнської етики й моралі.

Ключові слова: *релігійна преса, молодіжний журнал, «Отрок. ua», типоформу-вальні ознаки.*

The article deals with the basic typological features of the magazine «Otrock.ua» indicating that it belongs to the Orthodox religious press; it highlights the fact that the editors and authors focus their attention on the education of a young person based on Christian ethics and morality.

Key words: *religious press, the youth magazine, «Otrock.ua», type forming signs.*

Українська релігійна преса зародилася ще наприкінці XIX ст. в підросійській Україні й австро-угорській Галичині. Проте наукове осмислення її ролі в становленні і розвитку українського інформаційного простору, дослідження структури, типологічних особливостей і тематичного наповнення почалося лише наприкінці XX століття. Така ситуація зумовлена тим, що в радянські часи, коли в науковій сфері панували атеїстичні принципи, цей сегмент журналістики або ігнорувався, або оцінювався з негативної точки зору.

Сьогодні проблеми історії і розвитку релігійної преси знайшли відображення в наукових працях А. Бойко, І. Скленара, М. Балаклицького, І. Жердевої, С. Козиряцької, І. Вялкової, М. Левчук, Ю. Комінко та ін. Ученими розглянуто, зокрема, розвиток православних і католицьких періодичних видань в історичному контексті; функціонування преси сучасних конфесій; типологічні особливості релігійно-церковних видань тощо. Активний інтерес науковців до цього сегменту періодики зумовлений відродженням духовних традицій українського народу, бурхливим розвитком релігійних ЗМІ внаслідок прийняття в 1991 р. Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», ст. 22 якого надала юридичне право релігійним організаціям «виготовляти і розповсюджувати <...> релігійну літературу та інші інформаційні матеріали релігійного змісту» [5].

Актуальність досліджень у сфері церковної преси визначається ще й тим, що «серед усіх суспільних інституцій найбільшою довірою серед українців користується церква (баланс довіри становить + 66,5%), на другому місці українські ЗМІ, яким довіряють 61% громадян». Порівняймо, наприклад, політичним партіям довіряють лише 21,2% опитаних [4].

За конфесійною ознакою в Україні домінує православ'я, що становить 52,2 % від загальної кількості релігійних осередків віруючих країни. Започаткований у 2009 році Фестиваль православних ЗМІ виявляє найкращі періодичні видання і рекомендує їх для читання та розповсюдження. Так, у 2012 році Координаційна рада СПВ УПЦ затвердила перелік ЗМІ, рекомендованих для загальноцерковного поширення, до якого увійшов «Отрок. ua» разом з такими часописами, як «Православний вісник», «Труды КДА», «Академический летописец», «Православие и медицина», «Самарянка», «Фамилия», «Живой родник», «Радость моя», «Шишкин лес», «Капельки», «Богдан» [6].

Дитяча релігійна преса, журнали зокрема, є важливим чинником у формуванні духовної культури молодого покоління: системи духовних цінностей, морально-етичних норм, толерантного ставлення до представників різних конфесій. Особливо сьогодні, коли прагматизація життя продукує меркантильність, користоловство, здирицтво, накопичення і цинізм, що знецінює одвічне: любов, сім'ю, культурні цінності.

«Отрок. ua» – це один із дванадцяти журналів, що формують журнальну християнську дитячу періодику в Україні, яка ще не стала предметом широкого обговорення в колі учених-журналістів. Комплексне дослідження особливостей функціонування домінантних мотивів у християнських дитячих журналах сучасної України було здійснене У. Колесніченко. Особливості окремих дитячих релігійних видань побіжно розглядаються в роботах І. Вялкової, І. Швець.

Мета нашої публікації – розкрити типологічні особливості журналу «Отрок. ua», визначити його роль у морально-етичному вихованні молодого покоління українців. Об'єктом розгляду є журнал «Отрок. ua» – 50 номерів за 2003-2013 рр. Предметом – типологічні ознаки і тематичне наповнення журналу.

Основними типоформульовальними ознаками, за О. Акоповим, є видавничий орган, цілі і завдання видання, читацька аудиторія. Саме вони визначають вторинні типологічні ознаки: авторський склад, внутрішню структуру, оформлення й жанрову

специфіку матеріалів. До формальних (похідних) ознак належать такі, як тематична спрямованість, цільове призначення, періодичність, обсяг і тираж видання [1].

Журнал «Отрок. ua» видається Київським Свято-Троїцьким Іонінським монастирем за благословенням Блаженнішого Митрополита Київського і всієї України Володимира. Має один з найвищих рейтингів серед православних журналів не тільки в Україні, але й СНД. У 2004, 2006 і 2008 рр. він був визнаний кращим молодіжним виданням на Московських різдвяних читаннях. Має такі нагороди та відзнаки: у 2005 році – диплом за кращий дизайн, премії «Золоте перо» в номінації «Краще видання УПЦ для юнаків» (2004, 2005, 2006 рр.). У 2004 та 2010 рр. став лауреатом Фестивалю православних ЗМІ «Віра і слово» в Москві. У жовтні 2009 р. на фестивалі православних ЗМІ «Покров» у Києві визнаний кращим молодіжним виданням УПЦ.

Ідея створення журналу виникла у 2003 році на зборах-чаюваннях, що проходили у Київському Іонівському монастирі. Учасники молодіжних зборів («молодіжки») запропонували монастирській редакції створити журнал для молоді, який би висвітлював актуальні морально-етичні та загальноосвітні питання, що виникають у молодій православної аудиторії. Головний редактор єпископ Іона (Черепанов), голова Синодального відділу у справах молоді, концепцію журналу визначає так: «... Хочеться поділитися своїм сприйняттям віри, показати її радість у тих обставинах, які у свідомості звичайної світської людини уявляються абсолютно песимістичними» [3, 5].

Прочитацьку аудиторію свідчить сама назва журналу: отрок із старослов'янської означає хлопець-підліток, у Великому енциклопедичному словнику це слово тлумачиться як підліток, юнак. Отже, основу читацької аудиторії аналізованого видання становлять діти підліткового і юнацького віку. З погляду психології, у підлітків виникає потреба в знаннях, що виходить за межі шкільної програми, з'являється інтерес до різних сфер духовного життя: науки, літератури, мистецтва тощо. Старшокласникам властиве прагнення глибше зрозуміти себе, систему людських стосунків, своє місце в цій системі. Відтак структура, оформлення, система жанрів і тематична спрямованість визначатимуться психолого-педагогічними характеристиками означеної вікової групи. Зауважимо, що У. Колесніченко розглядає «Отрок. ua» в системі дитячої релігійної преси [2], і ми можемо погодитися з дослідницею, оскільки, згідно із Сімейним кодексом України (ст. 6), Законом України Про охорону дитинства (ст. 1), поняття «дитина» охоплює осіб від народження до 18 років. З іншого боку, журнал позиціонує себе як молодіжне видання (молодь – це люди від 21 до 30 років). Матеріали, опубліковані в «Отрок. ua», становлять інтерес і для дітей середнього та старшого шкільного віку, і для молоді, крім того, вони можуть бути цікавими і для сімейного читання, а тому вікова межа читацької аудиторії для цього видання є досить умовною. Аналіз відвідувачів сторінки «Читачі журналу «Отрок» в мережі Інтернет, де зареєстровано 1139 осіб, за віковим критерієм показав, що 17% із них – це читачі віком до 18 років; вікова група 18-25 років становить 38%; 25-30 років – 24%; 30-45 років – 19%; після 45 років – близько 2%. Така ситуація цілком може свідчити про правильність наших висновків щодо цільової аудиторії журналу.

Редакція журналу переважно складається із представників духовенства: головний редактор єпископ Іона (Черепанов), заступник головного редактора архімандрит Іоасаф (Перетятко), протоієрей Андрій (Ткачов), ігумен Валеріан (Головченко) та ін. Авторський колектив – це в основному священнослужителі, що, у свою чергу, значною мірою визначає ідейно-тематичне наповнення видання.

Усі матеріали об'єднані у три змістові розділи: «Перехрестями буття», «Врата безсмертя», «Культурний пласт», що дозволяє читачеві зорієнтуватися у змісті

і віднайти потрібну рубрику. Статистичний аналіз розділів, рубрик і вміщених у них матеріалів показав, що найбільшим за кількістю публікацій є розділ «Перехрестя буття», який складається з таких рубрик: «На порозі», «Записки на полях душі», «Альтернатива», «Людський вимір», «Відкрита думка», «Історія однієї душі», «Лінія життя», «Двоє», «Сімейний альбом», «Наука про душу», «Бесіда», «Ковдра із клаптиків», «Між нами, дівчатами», «Чоловіча розмова», «Як стати православним», «Зустріч», «Ким бути?», «Гострий кут», «Захисник віри», «Лист до редакції». Промовисті назви визначають тематичне тло цього розділу – проблеми становлення духовної сфери особистості згідно з канонами православ'я, духовне самовдосконалення, «гострі кути» у спілкуванні із соціумом, сприйняття світу з його недоліками та системою сталих кліше і стереотипів.

Розділ «Врата безсмертя» містить 7 рубрик: «Наша спадщина», «Memento mori», «Священна історія», «Таїнства церкви», «Слово», «Образ віри», «Ми покликані бути святими». Автори публікацій торкаються проблем релігійного виховання молоді людини. Вони разом із читачем ведуть пошук альтернативних варіантів виходу з пікантних і не зовсім етичних ситуацій, визначають шляхи самовдосконалення та наближення до християнських норм життя.

Матеріали, що увійшли до розділу «Культурний пласт», мають культурно-просвітницький характер і об'єднуються у 12 рубрик: «Очима літератури», «Читальний зал», «Твоя книжкова полиця», «Кінохроніки», «Арт-архів», «Арт-майстер», «Експедиція», «Світ моїми очима», «Слід в історії», «Хроніки минулого», «Місто семи пагорбів», «Гра в класики», у яких розкривається зміст релігійного мистецтва, аналізується роль відомих людей в історії релігійної культури, показано вплив витворів мистецтва на християнську особистість.

Програмним завданням журналу «Отрок. ua» є висвітлення основних засад християнства і донесення до читачів канонів православної церкви. Це, звичайно, позначається і на сюжетно-композиційному рівні публікацій, зокрема досить часто автори вдаються до використання фрагментів із Святого Письма. Уривки біблійних текстів можуть використовуватися як епіграфи, назви публікацій, цитати в тексті для підсилення значущості того чи іншого факту, підтвердження певних узагальнень, проведення паралелей між соціальними явищами, ілюстрація біблійних сюжетів. Часто вони звучать як настанови, поради або відкриті заклики, пропонуються як висновки до тексту, що розкривають його алегоричний зміст, або вживаються з метою тлумачення контексту повідомлення. Наприклад, у матеріалі Олександра Бойка «Життя Рокфеллера» – №2(13) – епіграф служить ключем до осмислення ідейного задуму автора, допомагає читачеві усвідомити відповідний моральний канон: «Не можете Богові служити й мамоні» (Мф. 6, 24.). У тексті йдеться про внутрішні пошуки Джона Рокфеллера, про його вагання між грошима й Богом. «Рокфеллер і зараз заробляє – він живий у своїх нащадках. Цікаво лише, чи купив він благословення Боже, якого він так прагнув?» – дати відповідь на це питання автор дає можливість самому читачеві, і допоможе зробити правильні висновки епіграф, зміст якого і є відповіддю на поставлене питання, що містить моральну проблему: служіння мамоні відволікає людей від служіння Богу, мамона – достаток, гроші та речі – це те що протиставляється духовному життю. Протоієрей Георгій Флоровський («Воскресіння мертвих» – №2) тлумачить філософію вічного життя душі, наводячи цитату із Біблії, аби переконати читачів у своїй правоті: «Вся рятівна радість Воскресіння Христового в тому, що є воно запорука та початок загального воскресіння. Воскреслий Христос совоскрепає падшого Адама й будь-якій плоті відкриває шлях до воскресіння: «Як в Адамі вмирають усі, так само в Христі всі оживуть» (1 Кор. 15:22)».

Автори релігійних видань досить часто дають настанови своїм читачам, беручи при цьому на себе відповідальність скеровувати думки, дії молоді, спонукати до

змін, тому зрозумілим стає, чому саме Святе Писання є авторитетним джерелом для цитування – Біблія визнана взірцем життєвої етики та високої моральності. У статті «Заміж за східного «принца»» – №3(27) – обговорюється гостре питання взаємозв'язку релігії та шлюбу: «Зараз Людмила вагітна, і чоловік кардинально перемінив свою «тактику віротерпимості» – він вимагає, щоб їхні майбутні діти росли правовірними мусульманами». Священик Михаїл Самохін дає настанову-пораду героїні: «А зараз Людї слід керуватися словами апостола Петра: «Так само, дружини, – коріться своїм чоловікам, щоб ті з них, хто не кориться слову, життям дружин своїх були приєднані без слова, коли побачать ваше чисте богобоязливе життя» (1 Пет. 3, 1-2). Загалом нами було виявлено 513 випадків цитування Біблії в 158 матеріалах – це, практично, кожна четверта публікація.

Підсумовуючи, можемо констатувати, що ідейно-тематичний зміст, проблематика публікацій свідчить про те, що журнал «Отрок. ua» виконує інформаційну, пізнавальну, освітню функції, і що дуже важливо, велику увагу приділяє вихованню й соціалізації особистості на засадах християнської етики, утвердженню морально-етичних цінностей, норм християнської поведінки в соціумі і приватному житті.

БІБЛІОГРАФІЯ:

1. Акопов А. Методика типологического исследования периодических изданий (на примере специальных журналов) / А. Акопов. – Иркутск : Изд-во Иркутского университета, 1985. – 96 с.
2. Колесніченко У. О. Домінантні мотиви у християнських дитячих журналах сучасної України : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : спец. 27.00.04 «Теорія та історія журналістики» / У. О. Колесніченко. – К., 2009. – 19 с.
3. Лешко У. О. Зарубіжні письменники в журналі «Отрок.ua»: християнські джерела творчості / У. О. Лешко // Образ : щорічний науковий збірник / голова редкол. В. Різун, голов. ред. Н. Сидоренко ; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – К., 2009. – Вип. 10. – С. 5–8.
4. Найбільше українці довіряють Церкві. Соцопитування // Релігійно-інформаційна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://risu.org.ua/ua/index/all_news/community/social_questioning/51275/
5. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України [від 23. 04. 1991 № 988-ХІІ] // Відомості Верховної Ради УРСР. – К., 1991. – № 25. – С. 283.
6. Швець І. М. Відродження релігійної преси в Україні (1991-2011 рр.) / І. М. Швець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16552/1/41-411-421>.